

Jødehadet er på sit højeste. Nærmer Tyskland sig et nyt diktatur? Det diskuteres på landets ældste bogmesse

Fortidens grasserende jødehad er tilbage, østtyskere støtter Rusland, og et delvist højreekstremistisk parti kan få regeringsmagt. Hvad er der los i Tyskland? Forfattere og politikere forsøgte at give svar på bogmessen i Leipzig

Tobias Stern Johansen skriver fra Tyskland

Bogmessen i Leipzig er Tysklands største litterære publikumsmesse og havde i år 283.000 besøgende. Messen er et spejlbillede af alt, der rører sig i det tyske samfund, og trods den gemytlige atmosfære trak tidens største konflikter - krig, antisemitisme, højreekstremisme - dybe spor i messens program. Foto: Jan Woitas/AP/Ritzau Scanpix.
Hop 15 sekunder tilbage Afspil Hop 15 sekunder frem

To intellektuelle tyskere bider ad hinanden på en lille scene. Det er der intet nyt i. [Bogmessen i Leipzig](#) ville ikke være den samme uden. Men temaet foruroliger. Især i betragtning af at Tysklands ældste bogmesse altid giver et indblik i, hvad der rører sig i det tyske samfund lige nu. Striden mellem de to står ikke om, hvorvidt jødehadet i Tyskland i dag er på noget nær sit højeste siden det nazistiske sammenbrud for otte årtier siden. Det er de to enige om. Nej, striden handler om, hvorvidt det tyske samfund nærmer sig et nyt diktatur a la Det Tredje Rige. Sådan ser den 85-årige journalist og forfatter Niklas Frank på det.

"Vi tyskere er et folk uden medfølelse," siger Frank, som senest har skrevet bogen "Zum Ausrotten wieder bereit? Wir deutschen Antisemiten - und was uns blüht" ("Igen beredt til udslettelse? Vi tyske antisemitter - og hvad der venter os").

"Vi havde ingen medlidenhed med de myrdede jøder efter 1945. Antisemitismen forsvandt aldrig, men var blot skjult og blev videregivet fra generation til generation som en gift. Vores kollektive psyke har intet lært. Nu har folk igen fået følelsen af, at 'vi endelig kan sige højt, hvad vi mener om jøderne'. Jeg frygter for vores demokratis undergang, og jeg håber virkelig, jeg tager fejl," siger Niklas Frank, søn af Hans Frank, Hitlers "generalguvernør" i Polen, som blev dømt til døden og henrettet for krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden ved Nürnbergprocessen i 1946.

"De tager fejl, hr. Frank," replicerer den 45-årige historiker og kønsforsker Vojin Sasa Vukadinovic, som står bag den aktuelle antologi "Siebter Oktober Dreiundzwanzig: Antizionismus und Identitätspolitik" ("Syvende oktober treogtyve: Antizionisme og identitetspolitik"). Niklas Frank reagerer prompte leende med et "gudskelov!".

"Tyskland er blevet et længslens sted for millioner af mennesker verden over, vi har voldsomme problemer med racisme og antisemitisme, men størstedelen af dette samfund ville ikke deltage i de voldshandlinger, som De beskriver, og vi får ikke et Fjerde Rige," siger Vojin Sasa Vukadinovic, der forsker i antisemitisme på venstrefløjen.

Niklas Frank er ikke tilfreds.

"Det samme sagde man i slutningen af Weimarrepublikken, unge mand. Hvor skønt, at De vil beskytte det tavse flertal og fremstille dem som gode demokrater, mens demokratiet brænder væk under os," siger han spydigt.

Jødehad på venstrefløjen

[Bogmessen i Leipzig](#), Tysklands største litterære publikumsmesse, er som et spejlbillede af alt, der rører sig i det tyske samfund og den tyske debat, og trods den gemytlige atmosfære og den fredfyldte summen fra titusindvis af stemmer i de gigantiske glashaller trækker tre af tidens største tyske konflikter deres dystre spor i messens ellers festlige og fyldige program: den synligt voksende antisemitisme efter Hamas' terrorangreb i Israel, tyskernes splittelse i forhold til Ruslands invasion i Ukraine og den massive støtte til det højrenationale Alternativ for Tyskland (AfD) i et tysk supervalgår.

Jødehadet kommer ikke blot fra islamister og det tyske højre, men også fra venstrefløjen, betoner historiker og kønsforsker Vojin Sasa Vukadinovic, der betegner sin aktuelle antologi som en "krigerklæring" mod de progressive, venstreorienterede, ofte akademiske miljøer, som konstant kræver antiracistiske erklæringer, men som forblev tavse om motiverne for Hamas' masse mord på israelere den 7. oktober 2023, og som har udpeget Israel som deres nye fjendebillede.

"Selv mange mennesker, der erklærer, at de ikke er antisemitter, har forbigået denne epokegørende grusomhed, som om det bare var en hændelse af mange. Det kan vi ikke tillade," siger han og taler om, at antizionismen har opnået "akademisk glamour".

"I de seneste 30 år er unge mennesker på tyske universiteter blevet oplært til at forkaste Israel, og disse unge får job på redaktionerne, i politiske tænketanke og i kultursektoren, og man kan se resultatet," siger han og peger på den toneangivende kunsthøjtid Documenta i Kassel, som i 2022 var domineret af antisemitismeskandaler omkring flere kunstværker.

Den 85-årige forfatter Niklas Frank efterlyser en "demokratisk vrede" mod autoritære tendenser i Tyskland. Han bor på landet i det nordlige Tyskland, og kort efter den 7. oktober 2023 traf han en mandlig bekendt, som råbte til ham: "Så er den gal igen med jøderne."

"Den sætning er central for det, vi oplever her i Tyskland lige nu. Dette forfærdelige Hamas-angreb bliver straks glemt, og alt bliver vendt mod Israel, som forsvarer sig selv mod magter, der vil udslette landet. Det er som hos os, efter at vi havde invaderet Polen og udløst Anden Verdenskrig og endelig var blevet besejret: Vi talte om de talløse uskyldige tyskere, der blev dræbt, men glemte, at vi var aggressorerne," siger Niklas Frank, som ser en linje fra efterkrigstidens fortielse af de nazistiske forbrydelser til det højrenationale AfD og partiets modvilje mod den tyske erindringskultur om holocaust.

"Bogmessen giver mig håb. Læsning giver os dannelse og viden, og jo mere vi læser, desto mindre bliver vores ignorance," siger Martin Bogart, en 36-årig pædagog fra Leipzig, som har besøgt bogmessen siden barnsben. Foto: Tobias Stern Johansen

Østtyskere er forandringstrætte

I delstaten Sachsen, hvor Leipzig ligger, står AfD til at blive det største parti ved delstatsvalget til september - med en støtte på 34 procent i de seneste meningsmålinger. Dermed kan et parti, som den tyske efterretningstjeneste betegner som delvist højreekstremistisk, for første gang siden nazismens sammenbrud ende med at få regeringsmagt i en delstat. Hvorfor er østtyskerne så begejstrede for AfD? Det er ikke alene et tysk fænomen, men overalt i verden oplever vi en tendens til højrepopulisme generelt, som næres af en modvilje mod migration og globalisering, siger Thomas de Maizière, 70-årig kristendemokratisk politiker og tidligere indenrigsminister under daværende kansler Angela Merkel fra det kristendemokratiske og konservative CDU, på en af de øvrige scener. Det forklarer imidlertid ikke, hvorfor dette parti får dobbelt så mange stemmer i Østtyskland som i Vesttyskland, påpeger han.

"Det handler om en modvilje mod direktiver fra Berlin og en genoplussen af beskyldninger om overformynderi fra statens side. Det handler om en træthed blandt østtyskerne, når det gælder forandringer. Alt har forandret sig i Østtyskland [siden 1989]. I Vesttyskland er det kun postnumrene, der har ændret sig," siger Maizière og fortsætter:

"Og nu, hvor alt skulle være godt, er der flere forandringer, globalisering, kriser, den nye verdensorden, kunstig intelligens. Mange mennesker i øst siger: 'Nu er det nok med forandringer!', og denne forandringstræthed gør, at alene ordet forandring fører til aggression," siger den tidligere minister om AfD, som profilerer sig som et konservativt og indvandningskritisk protestparti.

Ved hans side sidder Jessy Wellmer, en 44-årig forfatter og nyhedsvært på tv-kanalen ARD. Hun er vokset op i DDR og har senest skrevet bogen "Die neue Entfremdung: Warum Ost- und Westdeutschland auseinanderdriften und was wir dagegen tun können" (Den nye fremmedgørelse. Hvorfor Øst- og Vesttyskland glider fra hinanden, og hvad vi kan gøre ved det). Hendes samtaler med østtyskere fører altid tilbage til det samme punkt: solidaritet med Rusland, fortæller hun.

"Man kan tænke: 'Hvordan kan man overhovedet have en anden mening om, hvorvidt man skal støtte Ukraine?'. Men det er, som om krigen har genåbnet sår hos østtyskerne, som ellers så ud til at være helet. For dem handler det om Vestens holdning, som de oplever som arrogant og moralistisk, og det genopliver en masse frustration og følelsen af ydmygelse. Den måde, Vesten behandler Rusland på - vi er vinderne, vi er de gode, I er de onde - er den måde, østtyskerne selv blev behandlet på af vesttyskerne i 1990'erne, siger de. De ser Vestens ageren som et angreb på deres østtyske identitet, som en krænkelse, efter at de har mistet deres eget land, og det fører til solidaritet med Rusland," siger hun.

Tyskerne er stærkt optagede af Rusland. Mange føler stadig et ansvar for Nazitysklands hærgen i Sovjetunionen under Anden Verdenskrig - også selvom det ofte gik hårdere ud over civile ukrainere end russere - og drømmer om en fredsaftale mellem Rusland og Ukraine.

Bogmessen i Leipzig er Tysklands ældste og en af verdens ældste bogmesser. Den var fra 1632 og frem til 1945 Tysklands største og er siden kun overgået af bogmessen i Frankfurt, som retter sig mere mod forlagsbranchen end publikum. Næste år holdes bogmessen fra den 27. til den 30. marts. Foto: Filip Singer/EPA/Ritzau Scanpix

Er der udsigt til en fredsftale? spørger en tilhører, da den 60-årige journalist og tidligere Rusland-korrespondent Sabine Adler præsenterer sin bog "Was wird aus Russland? Über eine Nation zwischen Krieg und Selbstzerstörung" ("Hvad skal der blive af Rusland? En nation mellem krig og selvdestruktion") i en propfyldt bibliotekssal samme aften. Med hvem skal man føre fredsforhandlinger, når Putin for nylig har sagt: "Hvorfor skulle jeg forhandle nu, hvor Ukraine er ved at løbe tør for våben?", siger Sabine Adler.

"Vi skal ikke gøre os forhåbninger om, at krigen hører op under Putin, for Putin er altid mest populær i Rusland, når han fører krig," siger hun.

"Den russiske opposition siger, at russere ikke tør sige deres mening, og at andelen af kritikere egentlig er højere, men den bitre sandhed er, at andelen, der virkelig stiller sig kritisk over for Putin og tør sige det højt, er tydeligt ringere end den overvejende masse, som støtter ham," siger Adler og opdager, at tiden er gået.

"Åh nej ... se på uret. Vi kan ikke slutte så negativt. Der findes også mirakler, Berlinmurens fald, Gorbatjov havde heller ingen rigtigt regnet med, men han formåede at åbne Sovjetunionen," siger hun.

Gudstro større end diktaturer

Håbet kan være svært at få øje på, og måske netop derfor kan man hverken få en siddeplads eller en ståplads ved den fyldte scene, da Katrin Göring-Eckardt, næstformand for det tyske parlament, Forbundsdagen, dagen derpå fortæller om, hvad religion kan lære os i en tid præget af krig og konflikt. Den mangeårige politiker for De Grønne voksede op under det ateistiske DDR-diktatur, engagerede sig i den protestantiske kirke og deltog i de fredelige protester, der i 1989 førte til et af det 20. århundredes store politiske mirakler: Berlinmurens fald.

“Der er noget større for mig, der står over alle indskrænkninger og alle diktaturer, det er min tro på Gud, og den har sat mig fri på en måde, som jeg ikke har villet undvære en eneste dag,” siger Katrin Göring-Eckardt, næstformand for det tyske parlament, Forbundsdagen, på bogmessen i Leipzig. Foto: Tobias Stern Johansen

"Dengang var der to mænd, [DDR-leder] Erich Honecker og min far, som mente, at de vidste, hvad der var bedst for mig. Ingen af dem havde stor succes med at fortælle mig, hvordan jeg skulle leve mit liv, og frem for alt hang det sammen med, at der er noget større for mig, der står over alle indskrænkninger og alle diktaturer, det er min tro på Gud, og den har sat mig fri på en måde, som jeg ikke har villet undvære en eneste dag," siger Göring-Eckardt.

Hun opfordrer alle troende til at sprede trøst, så folk uforfærdet kan se tidens konflikter i øjnene.

"Tyskland er på den ene side stærkt sekulariseret, men på den anden side oplever jeg en længsel efter orientering, efter noget at holde fast i, og spørger man folk, hvad de forbinder med den protestantiske kirke, handler det om at hjælpe næsten og om noget, der lyder lidt gammeldags, nemlig trøst. Vi lever i en ekstremt trøstesløs tid og verden, og folk leder ikke bare efter håb, men efter fortrøstning," siger hun.

LEIPZIGER BUCHMESSE

FOLD UD

Er Tysklands ældste og en af verdens ældste bogmesser.

Var fra 1632 og frem til 1945 Tysklands største og er siden kun overgået af bogmessen i Frankfurt, som retter sig mere mod forlagsbranchen end publikum.

I år havde messen 283.000 besøgende, hvilket næsten er lige så højt som ved publikumsrekorden i 2019 med 286.000 deltagere.

Omkring 2000 forlag og virksomheder fra 40 lande deltog i år, og messen ledsages af læsefestivalen "Leipzig læser" og en stor japansk manga-festival.

Fandt sted fra den 21. til den 24. marts.

LÆS MERE